

Księgozbiór niemiecki

Dodano: 17 grudnia, 2020

Burzliwa i skomplikowana jest historia Grudziądza położonego na obszarach, gdzie niegdyś stykały się odmienne kultury i religie Słowian i Prusów. Grudziądz, podobnie jak wiele innych miast pomorskich, był miejscem, gdzie realizowały i zmagaly się ze sobą dwie odmienne kultury, przy czym na przestrzeni wieków przewagę zyskiwała jedna lub druga strona.

Grudziądz, raz polski, raz niemiecki – w skrócie taka jest jego historia

W ciągu XIX i dwóch pierwszych dziesiątkach lat XX powszechne były w mieście niemieckie drukarnie, księgarnie i biblioteki działające przy Towarzystwach Niemieckich. Cały praktycznie ruch drukarsko-księgarski zdominowany był przez żywioł niemiecki. Polscy drukarze i księgarze zaczęli tworzyć swoje firmy dopiero pod koniec wieku XIX. Książka w języku niemieckim była więc w mieście zjawiskiem powszechnym. Księgozbiór niemiecki w zbiorach biblioteki grudziądzkiej liczy około 1800 woluminów i składa się z kilku części.

Pierwsza część zbioru

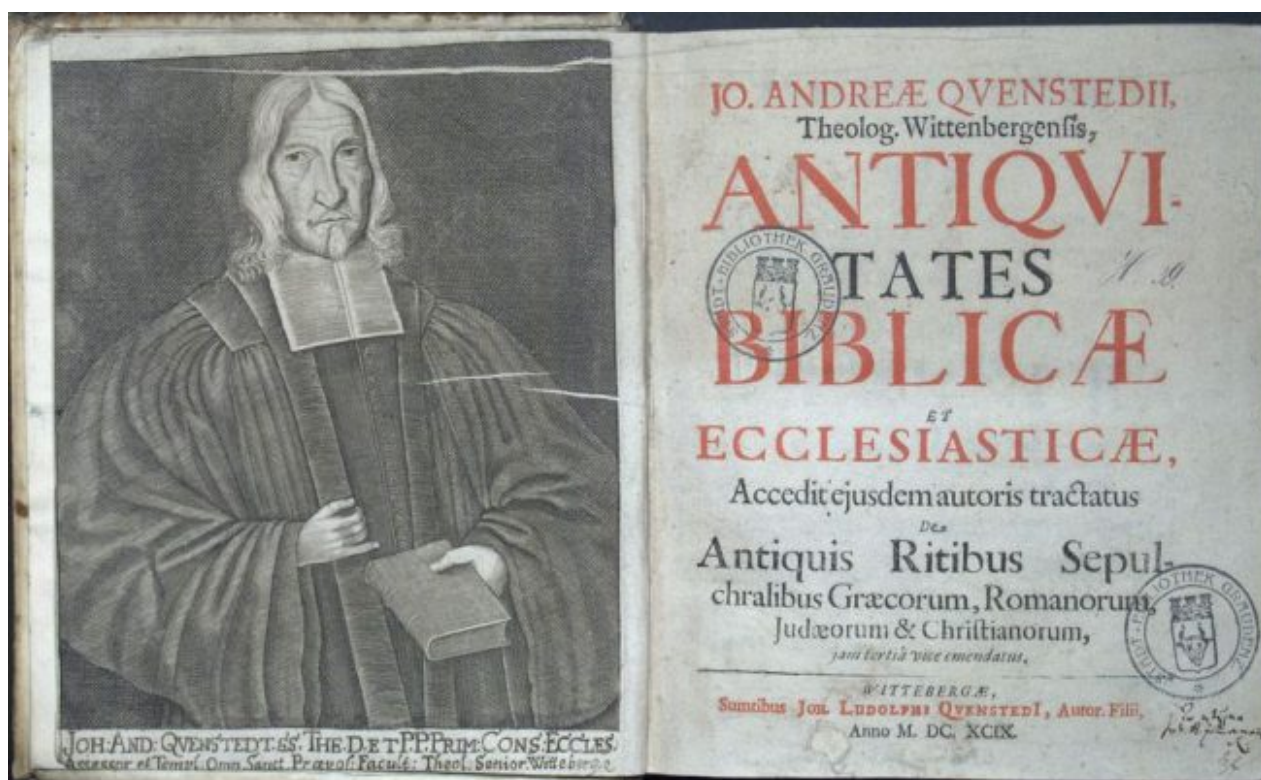
– to około 500 woluminów, które pozostały po pierwszej bibliotece niemieckiej „Stadt Bibliothek Graudenz”, która funkcjonowała w tym gmachu od momentu jego wybudowania w 1911 roku do 1920 roku. Kiedy przystąpiono do organizowania polskiej biblioteki pod auspicjami TCL, księgozbiór niemiecki został umieszczony na drugim poziomie magazynów i przetrwał do 1939 roku.

Druga część zbioru

– to ok. 200 woluminów, które są pozostałością po drugiej

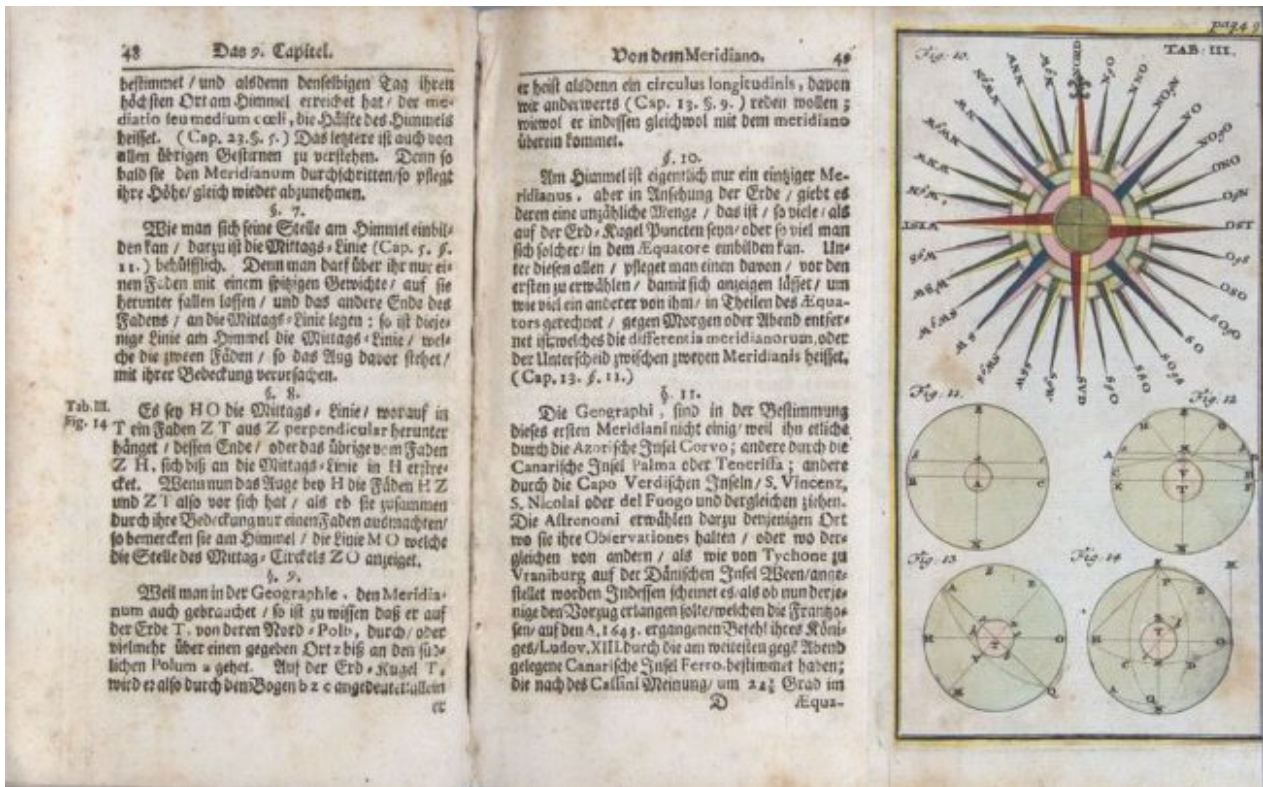
bibliotece niemieckiej „Stadtbücherei Graudenz”, która funkcjonowała w gmachu w czasie wojny. Po zajęciu miasta w 1939 roku Niemcy przystąpili do organizowania biblioteki niemieckiej. Jej podstawowym trzonem był księgozbiór po „Stadt Bibliothek Graudenz”. Uzupełniono ten zbiór wydawnictwami nowymi, aktualnymi. Głównym źródłem zaopatrzenia tej biblioteki była księgarnia Arnolda Kriedtego, głównego organizatora niemieckiego życia kulturalnego w Grudziądzu. Jego księgarnia była bardzo dobrze zaopatrzona, książki sprowadzał z głębi Niemiec: Berlina, Lipska, Frankfurtu. Prowadził ją do 1945 roku. Biblioteka niemiecka działała przez całą wojnę. Nie zachowały się niestety katalogi i inwentarze, dlatego też trudno jest dziś ustalić i ocenić strukturę tego księgozbioru. W 1945 roku księgozbiór niemiecki został bardzo mocno zniszczony w czasie walk o Grudziądz, podobnie zresztą jak gmach biblioteki. W sumie obecnie w zbiorach znajdują się dzieła bardzo wartościowe należące do klasyki niemieckiej i światowej. Bogato reprezentowana jest klasyka grecka i rzymska. W ramach serii „Langenscheidtsche Bibliothek” wydano Platona, Ajschylosa, Arystofanesa, Sofoklesa, Eurypidesa, Homera, Pindara, Arystotelesa, Herodota, Plutarch, Xenofonta, Wergiliusza, Cyserona, Liviusza, Senekę, Tacyta. W serii „Deutsche National Literatur” wydano Dzieła Goethego w 36 tomach, z 1938 roku pochodzi opracowanie Josefa Nadlera „Literaturgeschichte des Deutschen Volkes” w 4 tomach. Ponadto, w zbiorze tym znajduje się 3-tomowa „Historia literatury polskiej” Aleksandra Brücknera z 1909 roku oraz „Meyers Lexikon” wydany przez Bibliographisches Institut w 9 tomach. Interesujące i cenne są albumy z takich dziedzin jak sztuka, architektura, rzeźba, malarstwo. Pochodzą one z początku wieku. Z przełomu wieków natomiast pochodzą opracowania historyczne, biologiczne i geograficzne – w tym ciekawe opisy podróży. Szczególnie cenne są tzw. „grudziądzana”. Wśród nich księgi adresowe z ostatnich dziesięcioleci XIX w. i pierwszych lat wieku XX. Jednodniówki, informatory oraz produkcja wydawnicza grudziądzkich drukarzy C.G. Röthego i Georga Jalkowskiego – są to głównie śpiewniki,

modlitewniki, żywoty świętych, druki urzędowe (m.in. plany finansowe miasta). Najcenniejszą część tego księgozbioru stanowią starodruki w ilości 239 woluminów. Wśród nich:

Qvensted Andreas : Antqvi tates biblicae... Wittebergae 1699

Jest to traktat religijny o historii kościoła w starożytności i teologii biblijnej autorstwa protestanckiego teologa z Wittenbergii. Tekst uzupełniony jest rozprawą tego autora o zwyczajach pogrzebowych Greków, Rzymian, Żydów i Chrześcijan. Wydawcą dzieła był syn autora Johan Ludolph Qvensted. Oprócz wymienionych traktatów volumen zawiera współprawne traktaty i rozprawy innych autorów (np. wykładnię Talmudu). Na karcie przedtytułowej – portret autora wykonany techniką drzeworytową. Całość tłoczona bardzo popularną w tym czasie w oficynach wittenberskich szwabachą. Każdy z traktatów zaopatrzony został w oddzielny indeks (spis rozdziałów i podrozdziałów) – register. Na przedniej i tylnej wyklejce liczne odręczne notatki czytających.

Rost Johann Leonhard : Anfangs-Gründe der wahren
Astronomie,
Nürnberg 1723, wydawca J. Adelbulner.

Jest to traktat astronomiczny. Księga jest dedykowana członkom Królewskiego Pruskiego Towarzystwa Naukowego. Całość drukowana czcionką gotycką z ozdobnymi inicjałami poszczególnych rozdziałów. Tom zawiera kilkadziesiąt wykonanych ręcznie i doklejonych kolorowych tablic z wynikami obliczeń astronomicznych i znaków zodiaku. Na końcu książki znajduje się alfabetyczny indeks pojęć astronomicznych. Oprawa – tektura obciągnięta brązową skórą.

Preussische Sammlung allerley
bisher ungedruckten urkunden
cz. 1-12. Danzig 1747, wydawca
T.J. Schreiber.

Jest to niemiecki katalog dokumentów dotyczących Prus Królewskich. Zostały w nim omówione przywileje i akty lokacyjne miast pruskich, biogramy ludzi związanych z terenem Prus, dokumenty i materiały do dziejów Kościoła. Na stronach 161-165 omówiony został dokument z roku 1404 dotyczący Grudziądza /Graudenzische Handfeste vom Jahre 1404/. Na końcu książki – Register. Całość tłoczona czcionką gotycką.

Wieland C.M. : Sämmtliche Werke.
Leipzig 1796, wydawca G.J.
Göschen.

Dzieła jednego z najwybitniejszych przedstawicieli niemieckiego oświecenia.

Trzecią część zbioru

– stanowi księgozbiór przejęty z kolekcji prywatnej po grudziądzkim, nieżyjącym już historyku i bibliofilu Adamie Wolnikowskim. 703 książki pochodzące z jego biblioteki dotyczą Pomorza, jego historii, kultury, sztuki i geografii. Osobną część stanowią czasopisma, m.in. „Altpreussische Forschungen”, „Altpreussische Monatschrift” oraz bibliografie ze sztandarową pracą E. Wermke” Bibliographie der Geschichte von Ost und

Westpreussen". Niezwykle cennym opracowaniem jest 4 tomowe dzieło „Die Bau-und Kunstdenkmäler der Provinz Westpreusses” w opracowaniu Johanna Heise i Bernarda Schmidta. Dzieło wydane zostało w Gdańsku w latach 1887-1895. W dziele omówiono zabytki architektury i sztuki Pomorza Zachodniego. Najcenniejszą jednak częścią zbioru niemieckiego są „grudziądzana”. Wśród nich księgi adresowe, informatory, przewodniki, opracowania, monografie, czasopisma. Wydawnictwa te posiadają ogromną wartość historyczną. Pozwalają na ustalenie wielu faktów z historii miasta. Dla historyków, obok dokumentów archiwalnych, stanowią podstawowe źródło informacji. Z tego zbioru pochodzi „Wilkierz” z 1642 roku. Jest to rękopis niemiecko-łaciński oprawny w pergamin. Zapisano w nim uchwały i postanowienia ówczesnych rajców miejskich.

Część czwarta

Ponad 500 książek współczesnych, podarowanych przez czytelników oraz przejętych od Stowarzyszenia Ludności Pochodzenia Niemieckiego. Są to książki z dziedzin takich jak beletrystyka, językoznawstwo, historia i teoria literatury niemieckiej i literatur obcych, pamiętniki podróże, książki historyczne. Wśród wydawnictw współczesnych są też grudziądzana w postaci wydawnictw Instytutu Badań Zachodniopruskich w Münster /"Westpreusse Jahrbuch"/. Osobną część publikacji stanowią wydawnictwa związane ze Szkołą Goethego. Są to prace jej wychowanków: wspomnienia, pamiętniki, biografie, informatory. Grudziądzana, zarówno te w języku polskim jak i niemieckim, stanowią niezwykle cenną część księgozbioru Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu. Pozwalają na badanie przeszłości miasta i są cennym źródłem w odtwarzaniu faktów historycznych. Dla historyków są ciągle podstawowym materiałem badawczym. Biblioteka pełni funkcję ośrodka wiedzy o regionie.

oprac. Regina Potęga-Magdżiarz